

Et nordisk samarbeid for en «post-covid»-tid

En diskusjon av koronapandemiens betydning for det
grensepolitiske samarbeidet i Norden

Bacheloroppgave i statsvitenskap

Universitetet i Stavanger

Ahmed Khaled Ali

Studentnummer: 250901

Kandidatnummer: 5502

Veileder: Ellen Jenny Torgersen Ravndal

Lvert dato: 12. mai 2021

Antall ord: 8649

Sammendrag

I denne bacheloroppgaven opptar jeg meg med hvilke følger koronapandemien har fått for det nordiske grensepolitiske samarbeidet, og sett på forskjeller i samarbeidet mellom før og etter det pandemiske utbruddet. For å besvare problemstillingen og det underliggende forskningsspørsmålet, har jeg benyttet offentlige kilder i hovedsak i form av nettsider og nyhetsartikler. Jeg har utført oppgaven med utgangspunkt i de to klassiske perspektivene på internasjonal politikk, og med det analysert fra to hold.

Det taler nemlig for at ikke alt som fremkommer i oppgaven, er negativt, men nemlig også at positive følger av pandemiens utbrudd er blitt avdekket. Det viktigste er at den gjensidige avhengigheten mellom stater, multilateralisme og betydningen av visse aktører er blitt belyst og forklart så vel som at ikke-gjensidighet, anti-multilateralisme og en vesentlig nedtoning av betydningen av visse aktører under pandemien er blitt illustrert. Omsider fant jeg ut at samarbeidet etter pandemiens utbrudd, er i hovedsak kjennetegnet ved et fokus på kriseberedskap, en stor økning av antall grenserelaterte hindre og at tilliten til hverandre er svekket.

Forord

Denne bacheloroppgaven representerer slutten på bachelorstudiet i statsvitenskap ved Universitetet i Stavanger. Etter først å ha ønsket å skrive om noe annet, har jeg landet på et temavalg og en problemstilling som er mer «nærliggende» oss som er innvånere av Norden.

Bakgrunnen for mitt temavalg har vært min erfaring som studentpraktikant ved Kgl. norsk ambassade i Stockholm høsten 2020, hvor jeg ble introdusert til det nordiske samarbeidet i praksis etter å ha pugget den teoretiske delen som en del av emnet 'internasjonal politikk' våren 2019. Jeg ønsker herved å rette en stor takk til ambassaden for å ha gitt meg æren av å tilbringe et semester hos dem; uten oppholdet hadde jeg ikke kommet på den ringeste ide å skrive om det temaet denne oppgaven beskjeftiger seg med. Ikke minst ønsker jeg å takke min veileder Ellen Jenny Torgersen Ravndal for uvurderlig hjelp og innspill fordelt over tre veiledningstimer gjennom semesteret.

Jeg håper av hele mitt hjerte at oppgaven skaper nysgjerrighet hos den som er så heldig som får lese den.

Takk!

Ahmed Khaled Ali

12. mai 2021

Innholdsfortegnelse

Innledning	2
Teori	3
<i>Ulike perspektiver på det nordiske samarbeidet</i>	<i>4</i>
<i>Liberalisme og realisme</i>	<i>5</i>
De teoretiske perspektivenes styrker og svakheter.....	7
Er teoriene konkurrerende eller utfyllende?.....	9
Analyseskjema: liberalisme og realisme	10
Metode	11
<i>Presentasjon av forskningsopplegget</i>	<i>11</i>
Empiri	13
<i>Generelt</i>	<i>13</i>
<i>Nordisk Ministerråd</i>	<i>13</i>
<i>Nordisk Råd</i>	<i>14</i>
<i>Forsvarspolitik- og samarbeid, samt øvrig samarbeid</i>	<i>14</i>
<i>Visjon 2030</i>	<i>15</i>
<i>Overnasjonalitet og EU</i>	<i>15</i>
Analyse	16
<i>Grensepolitikk og samarbeid om grenserelaterte spørsmål</i>	<i>16</i>
Koronapandemiens følger for grensesamarbeidet med et liberalt syn	17
Koronapandemiens følger for grensesamarbeidet med et realistisk syn.....	22
<i>Diskusjon</i>	<i>25</i>
Konklusjon	27
Litteraturliste	31

Innledning

Temaet som denne oppgaven beskjeftiger seg med er todelt, ettersom den omhandler både koronapandemien og det nordiske samarbeidet. Disse to temaene er sammensmeltet i form av en problemstilling som er av forholdsvis ny interesse. Med det sikter jeg til at problemstillingens relevans er ny. Bakgrunnen for temavalget er, foruten det særmerket at det representerer noe nytt, at det er av betydning for Norges diplomatiske og økonomiske forbindelser til de nærmeste nabolandene. Til tross for historisk solide bånd har koronapandemien satt det nordiske samarbeidet under press, demonstrert eksempelvis gjennom restriksjoner på innreise som har skapt skuffelse, misnøye og frustrasjon på begge sider av grensene – ikke utelukkende på politisk og byråkratisk nivå, men også blant de respektive landenes innvånere.

Ettersom pandemien fremdeles er pågående, og oppgaven skrives nettopp mot en slik bakgrunn, må det nemlig poengteres at disse vanskelighetene i det nordiske samarbeidet ikke er over. Det gjenstår derfor å se hvorledes det nordiske samarbeidet vil utvikle seg videre i etterkant av innlevering av denne oppgaven. Ikke minst avgjørende for at jeg besluttet å skrive om dette «nyoppblomstrede» temaet, var mitt engasjement som studentpraktikant ved Kgl. norsk ambassade i Stockholm høsten 2020, midt under pandemiens andre smittebølge. Her fikk jeg på nært hold muligheten til å lære om det bilaterale norsk-svenske forholdet, og hvorledes dette var blitt satt på prøve av svært ulike tilnærminger til bekjempelse av det nye viruset.

Denne utfordringen ble jeg gjort kjent med på ulike måter; blant annet ved å høre diplomatene prate om saken, følge med på webinarer og lese i svenske aviser i forbindelse med mine daglige arbeidsoppgaver. Dette forholdet har vært supplerende for min langvarige interesse for internasjonale relasjoner og politikk. Med praktikantoppholdet fikk jeg også den perfekte anledning til å lære om svenske samfunnsforhold. Vilkårligheten og usikkerheten forbundet med de norske innreiserestriksjonene var noe man hadde lett for å kjenne på kroppen som nordmann i Sverige; likedan gjaldt for svenske borgere som har interesse av å reise til Norge. Likeledes kunne man kjenne en viss anspenhet i atmosfæren

i påvente av nye pressekonferanser på regjerings- og fagmyndighetsnivå hvor det skulle fremlegges oppdaterte koronarelaterte tiltak.

Med dette ønsker jeg å presentere - i form av et spørsmål - den følgende problemstillingen: Hvilke konsekvenser har koronapandemien fått for det nordiske samarbeidet (også innenfor Nordisk Råd/Ministerråd) på det grensepolitiske feltet? Denne problemstillingen kan også skape en interesse for et underordnet eller innlemmet forskningsspørsmål. Dette er som følger: Hva er forskjellen(e) når man sammenligner det nordiske samarbeidet før og etter pandemiens utbrudd? Med grensepolitikk siktes det så vel til innreise-, grensekrysnings- og passaker som politikk som berører forhold i grenseregionene.

Formålet med oppgaven er inndelt i flere delformål. Ett av dem er å få frem ny kunnskap om og innsikt i dette nye temaet, og å være ett av de første bidragene på studentnivå til diskusjonen om koronapandemien i internasjonal politisk sammenheng så vel som et nytt bidrag til forskningen på det nordiske samarbeidet. Ettersom oppgavens relevans er ny, vil den innsikten som innholdet byr på være fersk; hva angår Norden, kaster den nytt lys på nordiske relasjoner. Hva angår bidraget denne oppgaven gir til den akademiske debatten er oppgaven ment å være av den typen som ser på saksområdet fra to ulike hold og ikke tar absolutt en side. Med andre ord er den ment å være drøftende.

Jeg har valgt å organisere analysedelen på den følgende måten: I første del er det en intensjon om å drøfte hovedproblemstillingen. Deretter behandles delproblemstillingen for seg under sitt separate delkapittel, nemlig i avsnittet med «Diskusjon» som underoverskrift.

Teori

I denne delen av oppgaven skal jeg fremlegge og redegjøre for aktuell litteratur og teoretiske perspektiver som er relevante for å belyse oppgavens analysedel. Den teoretiske delen er todelt i form av henholdsvis generelle fremstillinger av nordisk samarbeids karakter og klassiske perspektiver på hvorledes internasjonale, mellomstatlige relasjoner er. Det må også påpekes at denne delen av oppgaven inneholder begrepsdefinisjoner. Den

teorien som presenteres, er valgt ettersom den er relevant for problemstillingen – som har til formål å diskutere de grensepolitiske mellomstatlige relasjonene i Norden sett i lys av koronapandemien.

Med utgangspunkt i teorien benyttes et analyseskjema som fungerer som utgangspunkt for diskusjonen i analysedelen. Det fremgår av fremleggelsen av relevant teori at analyseskjemaet er opprettet med utgangspunkt i de to klassiske perspektivene - liberalisme og realisme - som presenteres. Analyseskjemaet er satt opp i slutten av den teoretiske delen. Styrker og svakheter ved de to perspektivene påpekes også (som en separat del av oppgaven). Den delen av oppgaven som gjør rede for styrker og svakheter ved teoriene, er ikke utfyllende ettersom de også påpekes i den analytiske delen. Med det menes at styrker og svakheter ved perspektivene også utgjør en del av analysen.

Med *nordisk samarbeid* sikter jeg til det samarbeidet som foreligger mellom statene i Norden på ulike politikkområder - så vel de områdene hvor samarbeidet har nådd langt som de hvor det foreligger et potensial for videreutvikling. «Nordisk samarbeid har et betydelig omfang og kan vise til mange konkrete resultater i det små, men har samtidig gått fra nederlag til nederlag når det har vært gjort forsøk på å realisere større visjoner om økonomisk eller sikkerhetspolitisk fellesskap» (Hovi & Underdal, 2017, s. 126).

Ulike perspektiver på det nordiske samarbeidet

I det følgende avsnittet presenteres ulike syn på det nordiske samarbeidet som har blitt forfektet siden før koronapandemien inntraff; disse er mer spesifikke og innrettet mot det nordiske samarbeidet og er ikke generelle likesom henholdsvis det merkantilistisk-realistiske og liberale perspektivet. Det er verdt å merke seg at disse tre perspektivene – eller generelle «bildene», sagt på et annet vis – som presenteres, forelå før koronapandemien inntraff. Hvilket perspektiv som er best egnet til å belyse det nordiske samarbeidet før, under og etter pandemien, er ulike og separate empiriske spørsmål.

«First, Image 1 proposes that Nordic cooperation is characterised by deep integration into one common political order. This scenario suggests some kind of deep integration of states, institutions and policies» (Stie & Trondal, 2020, s. 2). Med andre ord presenterer det første bildet Norden som en enhetlig aktør på den internasjonale arenaen. Empirisk støtte for

dette finner man i og med eksistensen av Helsingforsavtalen, som utgjør en slags «...samlet «konstitusjon» som både setter substansielle mål og beskriver den organisatoriske rammen» (Hovi & Underdal, 2017, s. 129). Det felles arbeidsmarkedet og passfriheten utgjør to andre eksempler som underbygger dette perspektivet på et empirisk vis.

Derimot presenterer det neste bildet et vesentlig annerledes syn på samarbeid i Norden. «Image 2 suggests that Nordic cooperation is largely absent, and that politics of the region is largely driven by non-cooperating states» (Stie & Trondal, 2020, s. 2).

Det tredje bildet av det nordiske samarbeidet er hverken utpreget positivt eller negativt. «...Image 3 finally advocates that Nordic cooperation is characterized by differentiated integration in which different parts of the region, and different institutions therein, cooperate to different extents, at different times and at different speeds in different policy domains» (Stie & Trondal, 2020, s. 2). Empirisk støtte for dette synet finner man eks. i de nordiske landenes ulike tilknytninger på Europa-feltet og det sikkerhetspolitiske området.

Det er ønskverdig å presentere dette spekteret av perspektiver på Norden, ettersom de kan benyttes som referanse for ulike momenter i forskjellige diskurser om det nordiske samarbeidet. Med andre ord er disse perspektivene konkurrerende og egnet til å belyse forholdet mellom de nordiske landene i ulike kontekster. Likevel vil jeg gjøre det kjent for leser at jeg lener mer mot det tredje perspektivet enn de to øvrige.

Liberalisme og realisme

Skjønt den problemstillingen oppgaven skal beskjeftige seg med er av ny art, kan fremtredende teori innen gebetet internasjonal politikk/internasjonalt politisk økonomi anvendes for å belyse denne. Herunder er det aktuelt å presentere perspektivene *liberalisme* og *merkantilisme/realisme*, som presenterer vidt ulike syn på internasjonale og mellomstatlige relasjoner. Ettersom de nordiske landene er liberale demokratier, er det førstnevnte teoretiske perspektivet av vesentlig interesse. «The first and most important of the effects of liberalism on the foreign relations of liberal states is the establishment of a peace among them» (Doyle, 2016, s. 56).

«Et sentralt begrep som ble lansert av pionerene i det som i dag gjerne kalles det liberale, eller liberalt-institusjonelle perspektivet, var *interdependence* – gjensidig avhengighet» (Claes, Hveem & Tranøy, 2017, s. 32). Det er nemlig et hovedpoeng i dette perspektivet at transaksjoner som går mellom stater og aktører på tvers av landegrensene, gjør verdens land avhengige av hverandre – og dermed resulterer i fredelige politiske relasjoner.

«Liberalism produces special material incentives for cooperation because, among fellow liberals, economic interdependence should not be subject to security-motivated restrictions and, consequently, tends to be more varied, less dependent on single issues, and less subject to single conflicts» (Doyle, 2016, s. 68). Forkjemperne av dette perspektivet forholder seg kritisk til det maktkampsperspektivet det realistiske perspektivet forestår.

«Man kan på sett og vis si at kritikken indirekte tok opp i seg Kants forestilling om at fred ikke minst ble bygd ved at statene handlet med hverandre» (Claes et al., 2017, s. 32).

Derimot er det slik at: «Realister ser det internasjonale systemet som en maktkamp mellom suverene stater som forsøker å ivareta nasjonale interesser, ofte i konflikt med andre staters interesser» (Claes et al., 2017, s. 29). I forbindelse med det realistiske perspektivet er det aktuelt å presentere *det merkantilistiske perspektivet*. «Realismen og merkantilismen er ikke det samme. På den annen side kan vi si at den vekt de legger på statene som de sentrale aktørene og at disse er enhetlige aktører som forfølger egeninteresser, gjør at de har et felles grunnlag» (Claes et al., 2017, s. 29). Begrunnelsen for å trekke inn det merkantilistiske perspektivet er de klare økonomiske dimensjonene i forholdet mellom de nordiske landene.

Det er hensiktsmessig å presentere den vitenskapelige tradisjonen disse perspektivene bygger på. «Det realistisk-merkantilistiske og det liberale perspektivet er begge i hovedsak bygd på en *rasjonalistisk* vitenskapstradisjon...» (Claes et al., 2017, s. 40). Her opptar vi oss med begrepet *handlingsrasjonalitet*, eller *public choice*, slik det betegnes på engelsk. «Handling forstås i dette perspektivet ut fra aktørens *oppfatninger* om den situasjonen hun står i, hvilke *mål* (preferanser) hun har satt seg og hvilke *midler* hun har for å nå dem» (Claes et al., 2017, s. 40). Videre understrekes det at: «Handlingsrasjonalitet betyr at atferd betraktes som målrettet og aktøren som rasjonell: Man velger den handlingen som man mener gir det beste resultatet» (Claes et al., 2017 s. 40).

De teoretiske perspektivenes styrker og svakheter

Styrker ved det liberale perspektivet for problemstillingen

En styrke er at dette perspektivet beskriver hvorledes forhold av gjensidig avhengighet mellom verdens land, legger føringer for deres handlingsvalg på den internasjonale scenen. Tilgang på eksempelvis varer, tjenester og arbeidskraft fra andre land er vesentlig om man selv mangler noe(n) av disse, hvilket er viktig om den nasjonale økonomien ikke er basert på såkalt selvberging.

De nordiske landene samarbeider om en rekke spørsmål av felles interesse, hvilket kan bøte på muligheter for «hvenmotiverte» politiske foretagender. «De nordiske land har inngått en rekke separate avtaler som har praktisk betydning for mange mennesker – om blant annet passfrihet, et felles arbeidsmarked, ivaretagelse av sosiale rettigheter...» (Hovi & Underdal, 2017, s. 129). Dette illustrerer hvorledes de nordiske landene er «fanget» av sitt internasjonale samarbeid, og hvilke goder og privilegier man risikerer for sine borgere og samfunn om man velger å trekke seg ut.

Mange saker er av grenseoverskridende karakter, og fordrer således bilateralisme og multilateralisme. Eksempler på slike er miljø og forurensning, innovasjon, fornybarhet og migrasjon. Eksempelvis kan det påpekes at: «Det moderne Norden søker nå etter bærekraftige miljøteknologiske løsninger, og landene arbeider for en omstilling fra fossil energi til mer miljøvennlige alternativ» (Herning, 2018b). Dessuten kan vi fremheve at diasporamiljøene i de nordiske landene som har opphav fra andre nordiske land, tilfører landene de er i bosatt i verdifull arbeidskraft og kompetanse. «En kostnadsfri utdanning legger grunnlaget for et høyt og bredt kompetansenivå, og det er takket være en verdensledende satsing på forskning vi lever i moderne og høyteknologiske samfunn her oppe i nord» (Herning, 2018b). De ovennevnte sakskompleksene er mer eller mindre tilknyttet økonomiske problemstillinger.

Særbestemmelser i de respektive nordiske landenes statsborgerskapslover som forenkler prosessen for naturalisering av nordiske borgere – med hensyn til botid og eventuelle øvrige krav – utgjør også en påpekning av de tette båndene mellom landene. For norsk lovgivnings vedkommende står det følgende i lov om norsk statsborgerskap

(statsborgerloven): «For søkere som er statsborger av et annet nordisk land, gjelder ikke vilkårene i § 7 første ledd bokstav d og e. Søkeren må likevel ha oppholdt seg i riket de siste to årene» (Statsborgerloven, 2006, § 13). § 7 d og e refererer nemlig til oppfyllelse av vilkår for permanent opphold og krav til syv års botid, henholdsvis. I eks. Sverige finnes en tilsvarende bestemmelse. «Nordiska medborgare måste ha varit bosatta minst två år i Sverige för att kunna ansöka om medborgarskap» (Migrationsverket, 2018).

Migrationsverket er den svenske motsvarigheten til det norske Utlendingsdirektoratet.

Svakheter ved det liberale perspektivet for problemstillingen

En svakhet er at «...vekten som legges på internasjonale institusjoner og på den gjensidige avhengigheten, særlig gjennom økonomiske relasjoner...» (Claes et al., 2017, s. 33) utgjør fokuset; dette gjør perspektivet mindre egnet til å beskrive utviklingen hva gjelder eksempelvis innreisebestemmelser for utenlandske borgere. Ettersom det er opptatt av gjensidig fordelaktige transaksjoner, er det ei heller nødvendigvis egnet til å belyse hvorvidt eller hvorledes det foreligger en gjensidig avhengighet på eks. det helsepolitiske feltet.

Styrker ved det realistiske perspektivet for problemstillingen

En åpenbar styrke ved dette perspektivet er nemlig at realister «...anser det internasjonale systemet for å være et «selvhjelpssystem», der den enkelte stat selv må sørge for sin egen overlevelse...» (Claes et al., 2017, s. 29). I den forbindelse fremholder det at ikke-statlige aktører må tilpasse seg den kjensgjerning at statlige myndigheter har det siste ordet. I tilknytning til oppgavens problemstilling er det en plusside at det kan illustrere hvorledes land – i varierende grad – tyr til selvhjelp ved å ofre økonomiske goder for å hegne om sin egen befolkning under en pågående pandemi, slik at så få som mulig blir ranke.

Svakheter ved det realistiske perspektivet for problemstillingen

En av svakhetene angår interne uenigheter om hva som konstituerer den såkalte egeninteressen; med interne uenigheter sikter vi til uenigheter mellom politiske partier, politikere, myndigheter og andre nasjonale aktører om hva som er de riktige politiske foretagender å gjøre for å sikre egeninteressen i forholdet til omverdenen under pandemiens gang. Som et eksempel på norsk nasjonalt nivå, kan man nevne at: «I Aftenposten 10. april fremkommer graverende opplysninger om at Helsedirektoratet i

starten av pandemien ga en rekke råd til befolkningen som FHI ikke mente var faglig holdbare» (Bretthauer, Graver, Helsing, Kalager & Løberg, 2021).

Tett knyttet an mot dette er det også vesentlig å poengtere at statlige myndigheter ikke opererer i et tomrom når den skal planlegge og iverksette politiske beslutninger under koronakrisen; de utsettes nemlig for press fra ulike interessenter, blant annet industri- og næringslobbyen. Et sentralt begrep her er *sivilsamfunn*. «Sivilsamfunn er en samlebetegnelse på de delene av samfunnet som består av frivillige organisasjoner, ulike pressgrupper og individer, som kommer sammen for å fremme en politisk sak eller løse en oppgave i fellesskap på frivillig grunnlag» (Thorsen, 2021).

Eksempelvis «...avslørte Aftenposten hvordan Helse- og omsorgsdepartementet i sommer lot seg presse av arbeidsgiverorganisasjonen Norsk Industri til å instruere sine underliggende etater til å hastebehandle en ordning som ga karantenefritak for utenlandske arbeidere i Norge» (Skarvøy, 2020).

Det kan dessuten være i staters egeninteresse å forfølge en type politikk som tar hensyn til andre lands ønsker; for å oppnå nettopp dette behøves en forfølging av samarbeidsmuligheter. Et eksempel er å fatte koronarelaterte vedtagelser innenfor rammen av multilaterale organisasjoner. Videre må det understrekes at ansenheter mellom landenes myndigheter på det bilaterale eller multilaterale nivået, ikke nødvendigvis vil gjenspeiles i samhandlingen eller samarbeidet mellom ikke-statlige aktører på tvers av statsgrensene.

Ifølge Claes et al. (2017, s. 33) kunne det først tenkes at andre aktører enn de statlige kan bygge opp internasjonale organisasjoner, såkalte NGO-er (Non-Governmental Organizations), som de mellomstatlige organisasjonene kunne bli utfordret av. Dessuten kan det ifølge Claes et al. (2017, s. 33) tenkes at de mellomstatlige organisasjonene kan utfordre statlige myndigheter.

Er teoriene konkurrerende eller utfyllende?

For denne oppgavens vedkommende er teoriene konkurrerende. Begrunnelsen for å kunne fremlegge denne påstanden er at disse motstridende perspektivene på hver sitt vis er egnet

til å belyse hvorledes utviklingen i de nordiske lands relasjoner til hverandre har utartet seg siden koronapandemiens utbrudd i fjoråret, og evt. hvorledes forholdet vil utvikle seg på lang sikt – på så vel bilateralt som multilateralt nivå. Man vil her beskjeftige seg med hvorvidt hovedvekten av utviklingstrekkene har vært negative eller positive.

Analyseskjema: liberalisme og realisme

Dette analyseskjemaet er ment å være en systematisk fremstilling av de to klassiske perspektivene i fagfeltet internasjonal politikk i form av en oppsummering. Disse fire punktene er valgt med omhu ettersom de representerer noe av det vesentligste ved de to respektive teoriene. Som allerede påpekt, utgjør analyseskjemaet utgangspunktet for inndelingen av analysedelen; de ulike punktene benyttes som kursiverte underoverskrifter for å gjøre det lettere for leseren å følge diskusjonen som foregår.

	Liberalisme	Realisme/merkantilisme
Det grunnleggende forholdet mellom stater	Preget av gjensidig avhengighet; fredelige politiske relasjoner som følge av transaksjoner som er gjensidig fordelaktige	Verden utgjør et globalt anarki; relasjonene bestemmes av militærmakt; de statlige aktørene forfølger egeninteressen
Aktører av betydning for teorien	Statlige aktører så vel som ikke-statlige aktører, eks. internasjonale organisasjoner og økonomiske aktører, eks. selskaper	Statlige aktører utgjør utgangspunktet for forholdet mellom land
Styreformens betydning for de mellomstatlige forholdene	«Den liberale freden» eksisterer i første rekke mellom liberale demokratier, som styres av felles prinsipper og verdier	Stater konkurrerer om makten/står mot hverandre uten hensyn til styreform.

Multilateralisme	Ansees som formålstjenlig i en verden preget av fredelige politiske forhold.	Statlige aktører vil ikke la seg binde av multilateralisme, særlig hvis de tjener mer på å trekke seg ut
-------------------------	---	---

At analyseskjemaet er opprettet med utgangspunkt i de to klassiske, handlingsrasjonalistiske teoriene snarere enn de tre generelle fremstillingene av samarbeidet i Norden, begrunnes på det følgende viset: Det er i mindre grad praktisk å analysere/drøfte problemstillingen med utgangspunkt i de generelle bildene av nordisk samarbeid enn de to handlingsrasjonalistiske teoriene, ettersom de førstnevnte presenterer samlede syn på samarbeidet. Imidlertid er de to klassiske teoriene bedre egnet til å fungere som utgangspunkt for diskusjoner av ett eller flere separate saksområder.

Metode

Presentasjon av forskningsopplegget

I dette avsnittet gjør jeg rede for forskningsopplegget. Herunder presenterer jeg oppgavens undersøkelsesenheter, typer variabler av relevans for oppgaven, tidsfaktor, studietype og kildegrunnet for analysedelen. Omsider begrunnes valget av forskningsopplegg nøyere med bakgrunn i valgene gjort hva angår metodekapittelets ulike elementer.

På nest høyest nivå er den typen undersøkelsesenheter denne oppgaven beskjeftiger seg med, de nordiske *statene*. Som antall har vi å gjøre med fem stater, ettersom Norge, Sverige, Danmark, Finland og Island utgjør innholdets fokus. Ettersom disse statene samlet representerer en *region*, utgjør sistnevnte den overordnede undersøkelsesenheten jeg skal oppta meg med. Denne kan «nedbrytes» til enheter på lavere nivå, i første rekke regjeringer, faglige myndigheter, politikere (og andre individer), politiske partier samt andre aktører som kan være interessante å undersøke. I forbindelse med det regionale nivået er også Nordisk Råd og Nordisk Ministerråd, med Grensehinderrådet, undersøkelsesenheter i oppgaven – i egenskap av å stå i sentrum for samarbeidet på multilateralt nivå.

«De enkelte fagdisipliner har gjerne konsentrert seg om bestemte typer undersøkelsesenheter» (Halvorsen, 2008, s. 42). Denne bacheloroppgavens karakter av å være statsvitenskapelig illustrerer valget av stater, region og organisasjoner som undersøkelsesenheter.

De typene egenskaper, eller *variabler*, denne oppgaven skal oppta seg med er både *samhandlings-* og *gjør-*data. Med samhandlingsdata siktes det til «...data om sosiale relasjoner...» (Halvorsen, 2008, s. 97), mens med gjør-data refererer man til «...hva man gjør med det man har, aktiviteter eller gjøremål...» (Halvorsen, 2008, s. 97).

Hva angår tidsfaktoren: Den krisen som er blitt forårsaket av koronavirusets spredning over hele verden, er ikke over. Med det som bakgrunn er det innhentede materialet, datert så sent som april i inneværende år. Her har vi da å gjøre med begivenheter som har funnet sted i en periode på over et år siden pandemien ble et faktum vinteren/våren 2020. Begrunnelsen for å innhente så ferske kilder i tillegg til kilder fra 2020, er at de nyeste kildene kan bidra til å belyse problemstillingen enda bedre før innleveringstid i mai.

Denne oppgaven kan beskrives som en *dynamisk* eller *longitudinell* studie. Med longitudinelle studier sikter man til studier «...hvor en har data fra to eller flere tidspunkter om fenomener som strekker seg over tid, slik at man kan få forståelse av endring og prosesser» (Halvorsen, 2008, s. 98).

Kildegrunlaget for dataene som skal anvendes for å belyse oppgavens problemstilling, er *sekundært*. Med sekundærdata sikter man til «...datakilder som allerede eksisterer» (Nisted & Sundbye, 2017). Ettersom oppgaven hverken rommer observasjoner, intervjuer eller bruk av spørreskjemaer, er den valgte metoden for datainnsamling *kildegransking*. Kilder jeg benytter er offentlige, og omfatter eksempelvis artikler og nyheter som har koronapandemiens utbredelse i Norden som tematikk, samt uttalelser fra ulike hold som berører det nordiske samarbeidet.

Valget av dette undersøkelsesopplegget begrunnes først med at datainnsamlingen ikke er basert på noen form for intervju (med tilhørende innsamling av personopplysninger). Videre begrunnes det med bakgrunn i pandemiens karakter av å vedvarende; derfor er det

hverken aktuelt eller mulig for oppgaven å være en *statisk* studie. Med statistiske studier refereres det til undersøkelser «...hvor dataene dekker ett punkt i tid...» (Halvorsen, 2008, s. 98).

Dessuten begrunner jeg valg av undersøkelsesopplegg med at dataene som skal innsamles, er tekstbaserte og ikke tallfestet. Ved å undersøke eks. hvorledes Grensehinderrådet har arbeidet med koronarelaterte grensehindre det siste året, vil tekstmaterialer være mer verdifulle enn talldata. Denne oppgaven har dermed hva som kan betegnes som en *kvalitativ tilnærming* til problemstillingen og det underordnede forskningsspørsmålet.

Empiri

I denne delen av oppgaven presenteres nordisk samarbeid på et empirisk, generelt nivå og kortfattet måte før problemstillingen omsider diskuteres i analysedelen. Hensikten er at det skal foreligge et grunnlag eller «springbrett» som danner en forutgående kontekst for analysen. Empiriavsnittet fungerer dermed som en innledning til den større drøftingen som analysen byr på. Den bakgrunnsinformasjonen som presenteres her, er tilsiktet å gjøre analysedelens innhold mer begripelig.

Generelt

Nordisk samarbeid og forbindelsene mellom landene er både bilaterale og multilaterale. På det multilaterale nivå foregår samarbeidet – som allerede presentert – innenfor rammen av Nordisk Råd og Nordisk Ministerråd. På det bilaterale nivået illustreres båndene mellom landene av at samtlige av de fem nordiske landene, har utsendte ambassadører hos hverandre. Videre må det påpekes at disse er en del av EØS, og dermed det «europiske fellesprosjektet». Dette er supplert av egne multilaterale avtaler om grensesamarbeid og passfrihet/fri flyt av personer/arbeidskraft. På handelsområdet preges forholdet mellom dem ved at de ulike landenes respektive økonomier domineres av vidt varierende sektorer.

Nordisk Ministerråd

«*Nordisk Ministerråd* er et organ for samarbeid mellom de nordiske lands *regjeringer*» (Hovi & Underdal, 2017, s. 131). I hvert nordisk land er ansvaret – på regjeringnivå – for

nordiske spørsmål og samarbeid, delegert til en såkalt samarbeidsminister. Det er nemlig Helsingforsavtalen som foreskriver ansvaret som innbefattes av denne ministerposten. «Statsministrene har ansvaret for den overordnede samordning av nordiske samarbeidsspørsmål. De bistås av et utpekt regjeringsmedlem i hvert land (samarbeidsminister) og en statssekretær eller embetsmann (medlem av den nordiske samarbeidskomiteen)» (Helsingforsavtalen, 1962, § 61). I Norge innehas denne posisjonen av Jan Tore Sanner, som siden januar 2020 har vært finansminister. «Ansvaret som statsråd med ansvar for å samordne nordiske samarbeidsoppgaver har siden 1971 vært kombinert med ansvaret for et departement eller del av et departement» (Regjeringen, 2013).

Samarbeidet innen Nordisk Ministerråd anføres av et formannskap. «De fem nordiske landene innehar formannskapet i Nordisk ministerråd i ett kalenderår hver» (Gestrin, 2020).

Nordisk Råd

På den annen side: «*Nordisk Råd* er et forum for drøftinger mellom *parlamentarikere* fra de nordiske land» (Hovi & Underdal, 2017, s. 130). Samarbeidet på det parlamentariske området, som forestås av Nordisk Råd, anføres også av et formannskap eller presidium som består av medlemmer av de respektive medlemslandenes folkevalgte nasjonalforsamlinger. «Alle politiske spørsmål, unntatt utenriks- og sikkerhetspolitiske spørsmål, som er presidiets ansvar, behandles i ett av rådets fagutvalg» (Tiedemann, 2018).

«Medlemmene av Nordisk råd drøfter aktuelle spørsmål og det nordiske samarbeidets utvikling med statsministrene en gang i året på et toppmøte i forbindelse med Nordisk råds sesjon» (Herning, 2018a). Statsministrene involveres dermed i samarbeidet både på regjerings- og parlamentarisk nivå.

Forsvarspolitik- og samarbeid, samt øvrig samarbeid

På det forsvarspolitiske området er relasjonene mellom landene påvirket av ulike tilknytninger til NATO, med Norge, Danmark og Island som fullverdige medlemmer av alliansen. «Nato består nå av 30 medlemsland. Men i tillegg har alliansen også inngått såkalt partnerskap med en rekke land, deriblant Sverige og Finland» (Werner, 2020).

Islands militære relasjoner til omverdenen påvirkes av at landet ikke har et eget militær, og

er dermed beskyttet av NATO, som Norge er medlem av. «I 2007 inngikk Norge og Island en avtale om sikkerhets-, forsvars-, beredskaps- og redningssamarbeid» (Jarslett, 2019). Skjønt de nordiske landene har hatt militære fellesøvelser, har initiativ til tettere forsvarssamarbeid hatt en tilbøyelighet til å havarere grunnet de ulike tilknytningene.

Dessuten er det verdt å påpeke at landene i denne regionen inngår/har inngått tette samarbeid om en rekke andre saksfelter. Dette gjelder blant annet energi, kulturliv, utdanning og forskning, bærekraftig utvikling, samt miljø og klima. Disse berører spørsmål av flernasjonal betydning, og fordrer derfor utstrakt samarbeid. Nordisk Råd har flere utvalg som arbeider med ulike saksfelter, deriblant utvalget for vekst og utvikling i Norden. «Utvalget beskjeftiger seg med emner og spørsmål som vedrører arbeidsmarked og arbeidsmiljø, næring, handel og industri, energi, bekjempelse av grensehindringer, transport og transportsikkerhet» (Nordisk samarbeid, 2018).

Visjon 2030

Hva angår samtiden er det aktuelt å påpeke det følgende: «En ny overordnet og ambisiøs visjon for samarbeidet i Nordisk ministerråd ble vedtatt av de nordiske statsministrene i Reykjavik i august 2019. Målet er at Norden blir verdens mest bærekraftige og integrerte region» (Regjeringen, 2020). For å oppnå dette målet bør det samarbeides i omfattende grad om de ovennevnte feltene, og at det etterstrebtes målrettede tiltak for å sikre at koronapandemiens innvirkning på arbeidet for denne felles visjonen, er så liten som overhodet mulig.

«Vi i Norden har som visjon at vi vil bli verdens mest bærekraftige og integrerte region fram mot år 2030» (Herning, 2018a). Det grensepolitiske samarbeidet her spiller en vesentlig rolle for oppnåelsen av denne visjonen, en påstand som begrunnes med at: «Mobilitet og integrering sikrer at vi kan studere, reise, arbeide og starte virksomheter hos hverandre» (Gestrin, 2019).

Overnasjonalitet og EU

Dette er vesentlig skjønt man likevel må bemerke at det nordiske samarbeidet mangler *overnasjonale* trekk. «Et kjennetegn ved overnasjonale organisasjoner er altså at den har myndighet til å fatte bindende vedtak over hodet på enkeltmedlemmer» (Hovi & Underdal,

2017, s. 168). Med hensyn til overnasjonalitet mangler nordisk samarbeid den typen preg som kjennetegner EU-samarbeidet. «Mens EU har vært et dynamisk fellesskap i betydelig vekst, er NR/NMR i ferd med å tape terreng – for en stor del nettopp som en følge av EUs vekst» (Hovi & Underdal, 2017, s. 132). Med dette er det viktigere enn tidligere å bevare det nordiske samarbeidet.

Analyse

I denne delen av oppgaven diskuterer jeg den problemstillingen og det underliggende forskningsspørsmålet som ble presentert i innledningsavsnittet. Diskusjonen foregår med empirien som bakgrunn, og med utgangspunkt i analyseskjemaet som ble presentert på enden av teorikapittelet. Flere av poengene som presenteres, passer under flere av analyseskjemaets punkter; i bedømmelsen av hvilket punkt disse argumentene skal sorteres under har eget skjønn vært brukt.

Analysen forsøker å belyse den formulerte problemstillingen fra så mange sider som mulig, og etterstreber dermed å være nyanserende. Som tidligere angitt er det det grensepolitiske området som skal diskuteres. Jeg har valgt å basere oppgaven på dette feltet ettersom det berører mange nordiske innvåneres liv og føles derfor særlig nært. Med «liv» mener jeg så vel det sosiale liv (vennskap, familie, feriemuligheter osv.) som arbeidsliv.

Grensepolitikk og samarbeid om grenserelaterte spørsmål

De nordiske landenes grensepolitikk og samarbeid om grenserelaterte spørsmål er blitt hardt rammet av koronapandemiens utbredelse i Norden. «In the wake of the COVID-19 pandemic, countries took unilateral actions to protect themselves, moving away from the Nordic Vision. Since then, border closures inflicted significant social, economic and political impact on the border regions» (Nordregio, 2021).

Foruten hva som ble sagt i det innledende avsnittet i denne delen av oppgaven, begrunner jeg også valget av å bygge oppgaven på dette temaet med at utviklingen her får konsekvenser for diskusjonen på andre saksområder, eksempelvis handel, energisamarbeid og økonomi.

Utgangspunktet for å diskutere koronapandemiens følger for samarbeidet mellom de nordiske landene på dette saksområdet, er *den nordiske passunionen*. For å kunne eventuelt illustrere hvorledes eller hvor hardt samarbeidet er blitt rammet, er det nærmest imperativt å trekke inn dette. «Nordisk passunion er en avtale om passfrihet for medlemslandenes borgere på reise mellom nordiske land» (Lundbo, 2018). Denne unionen ble stiftet i 1954 og gir – med andre ord – borgere av de nordiske landene mulighet til å krysse hverandres grenser uten å måtte fremvise pass ved overgang fra et land til et annet.

Årsaken til at den nordiske passunionen trekkes frem som bakteppe, er at den er blitt midlertidig tilsidesatt som følge av pandemien, skjønt den formelt sett er fremdeles gjeldende og ikke er skrotet. Passunionen er et empirisk eksempel på at det nordiske samarbeidet mangler overnasjonalitet.

Koronapandemiens følger for grensesamarbeidet med et liberalt syn

Det grunnleggende forholdet mellom stater

En styrke ved det liberale perspektiv her er at forholdet mellom de nordiske landene kan sies å være preget av gjensidig avhengighet, ikke minst på handelsområdet. Eksempelvis kan man trekke frem det følgende faktumet: «Handelen mellom de nordiske landene er svært omfattende, spesielt mellom Norge og Sverige» (Regjeringen, 2018). Denne betydelige handelen muliggjøres av den felles tilslutningen til Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet (med Sverige – så vel som Danmark og Finland - som fullverdige EU-medlemmer). Handelsvirksomheten fordrer utstrakt grensesamarbeid, for at den skal kunne flyte fritt over alle sider av grensene mellom de nordiske landene.

En av flere positive følger koronapandemiens utbredelse i Norden har fått for samarbeidet mellom denne regionens land, er at den har gitt seg utslag i form av større fokus på samarbeid omkring beredskapsspørsmål – hvilket i sin tur berører grenseforholdene. Dette vil blant annet innebære en – i større utstrekning – samordnet og felles respons på eventuelle kriser i fremtiden.

Aktører av betydning ifølge teorien

Dette illustreres i stor grad av Grensehinderrådets og det finske formannskapet i Nordisk Ministerråd sitt ønske om å beskjeftige seg i større grad med dette sakskomplekset. Her er det hensiktsmessig å redegjøre for hva Grensehinderrådet er. «Grensehinderrådet er et politisk oppnevnt organ som har fått i oppdrag av de nordiske regjeringene å fremme den frie bevegeligheten i Norden, både for enkeltpersoner og foretak» (Forsén & Lindqvist, 2021).

«Dialogen mellom Nordisk ministerråds Grensehinderråd og de nordiske samarbeidsministrene kommer til å forsterkes i Finlands formannskapsperiode» (Gestrin, 2021b). Dette kan fortelle oss at formannskapet innser betydningen av den rollen Grensehinderrådet kan spille som en multilateral aktør for håndteringen av fremtidige kriser.

Et tegn på utvikling i positiv retning er at «...nå har man blitt enige om en systematisk og kontinuerlig oppfølging av de konkrete problemene som pandemien har forårsaket, og forårsaker, i regionen» (Gestrin, 2021b). Enigheten som er nådd mellom samarbeidsministrene, utgjør et annet empirisk eksempel på det liberale perspektivets syn på at stater er gjensidig avhengig av hverandre, og søker å finne frem til felles interesser – og især at denne aktøren kan bistå dem med å finne frem til gjensidig gunstige løsninger.

Skjønt beredskapssamarbeid – som berører grenseforholdene – eksisterer allerede mellom de nordiske statene, har det vist seg at det behøves en sterkere oppbygging av «resiliens» i dette samarbeidet i møte med fremtidige store kriser. «Finland foreslo derfor at det gjennomføres en kartlegging av det nåværende beredskapssamarbeidet i Norden, både for å få et klarere bilde av situasjonen nå og for å vurdere hvor det største utviklingspotensialet er» (Gestrin, 2021b).

Man har gjerne innsett verdien av de muligheter som de tradisjonelt åpne grensene mellom de nordiske landene har gitt regionens innvånere, og tenker gjerne at restriksjonene kun er av foreløpig karakter og begrenset til pandemiske omstendigheter. Ifølge Sæther (sitert i Aalrust, 2021) har det kanskje gjenoppstått et behov for å igangsette folk-til-folk-prosjekter, som kaffebesøk, over grensen mellom Norge og Sverige. I tråd med det liberale

perspektivet forutsetter dette at andre aktører enn de statlige er involvert; her siktes det altså til fylker, kommuner, kommersielle aktører og frivillige organisasjoner.

«Allerede i mars 2020 begynte rådet med hjelp fra de grenseregionale informasjonstjenestene og Info Norden (Nordisk ministerråds informasjonstjeneste) å samle inn opplysninger om hvilke problemer koronarestriksjonene forårsaket» (Forsén & Lindqvist, 2021). Denne raske omleggingen av Grensehinderrådets arbeid viser at til tross for ulikhetene som er fremkommet mellom de nordiske landene under pandemiens gang, har de valgt samarbeid til felles gagn siden krisens utbrudd fremfor isolasjon. Man kan med rimelighet fremholde at innsamling av slike opplysninger fordrer villighet til samarbeid fra de ulike nasjonale myndighetenes hold, og at det dermed forelå en implisitt erkjennelse av gjensidig avhengighet av hverandre – til tross for kontroversene som oppstod omkring innreiserestriksjoner.

Multilateralisme

Det fremkommer at multilaterale forum, altså især Grensehinderrådet, er blitt tillagt større vekt under pandemien. Det er gjerne mer formålstjenlig å løse problemene med en multilateral fremgangsmåte enn bilateralt hvor to og to stater samarbeider separat, ettersom det er kanskje mer effektivt og felles utfordringer behøves felles løsningsmåter. I forlengelsen av dette er en positiv følge av pandemien for samarbeidet i regi av Grensehinderrådet, at det gir Rådet større legitimitet – hvilket hjelpes av at Rådet er objektivt og tar ikke noen parts side. Den iveren og effektiviteten som utvises, er gjerne med på å underbygge denne legitimiteten.

Det er nemlig en styrke ved det liberale perspektivet at det beskriver den viktige plassen som innehas av multilaterale institusjoner/organisasjoner og forum, samt disses betydning for medlemmene. «Kostnadene ved å trekke seg ut av en slik institusjon, er større enn kostnadene ved i utgangspunktet ikke å bli med. Medlemslandene blir sånn sett til en viss grad «fanget» av sin deltakelse i internasjonale organisasjoner» (Claes et al., 2017, s. 33). De ovennevnte forholdene utgjør konkrete eksempler på hvor viktig eksempelvis Grensehinderrådet er. Med det kan en potensiell følge av pandemien ha vært at de nordiske statene mer aktivt søker seg til den assistanse multilaterale forum kan tilby i arbeid med å løse konflikter som berører grensespørsmål og krisesamarbeid.

Et meget aktuelt eksempel på at de nordiske statene har funnet frem sammen for å løse problemer i fellesskap, i tråd med det liberale perspektivet, er at man fikk «...ganske snart en løsning på spørsmålet om hvilket lands trygdesystem en grensependler i Norden skal tilhøre ved hjemmearbeid, og dermed løste man også problematikken om hvilket lands arbeidsledighetskasse grensependlere skal tilhøre ved hjemmearbeid» (Forsén & Lindqvist, 2021). Dette er en illustrasjon på den gunst multilateralisme kan by på. Videre illustrer dette den gjensidige avhengigheten som foreligger mellom dem, ettersom en samordning av de respektive landenes trygderettigheter illustrerer nødvendigheten av å unngå skjevheter i rettigheter mellom de respektive landenes grensependlere.

Med den nordiske modellen sikter vi til «...det økonomiske, politiske og institusjonelle systemet som kommer aller tydeligst til uttrykk i Norge, Sverige og Danmark, og som med visse modifikasjoner også kjennetegner Finland og Island. Måten man kombinerer markedsøkonomien med trepartssamarbeid i arbeidsmarkedet og universell velferdsstat på, trekkes frem som særegent for modellen» (Doksheim, 2020). For Norges vedkommende illustrerer begrepet den norske samfunnsmodellen som har vært gjeldende siden etterkrigstidens start.

Det er rimelig å fremholde at dersom de nordiske landene hadde hatt vidt forskjellige velferdsmodeller med vidt ulike rettigheter for sine respektive innvånere, ville mulighetene for betydningsfullt samarbeid vært mindre. De problemløsningene som fant sted etter pandemiens utbrudd og som følge av den, fant sted under pressede forhold – med det menes det at de berørte hastende spørsmål om arbeidstageres rettigheter. En ytterligere mulig følge av koronapandemien – på dette feltet – er at det har belyst viktigheten av at de nordiske statene opprettholder og styrker sitt velferdspolitiske samarbeid.

Under pandemiens gang og i «post-covid»-tiden bør det være rom for et sterkere utbredt samarbeid omkring velferdspolitiske tiltak for innvånerne i grenseregionene. Et slikt mer omfattende samarbeid er særdeles viktig med tanke på eventuelle fremtidige kriseutbrudd. Forutsetningene for dette er solide, og grunnlaget for å få dette til eksisterer i og med Helsingforsavtalens artikkel 2, som sier at et nordisk lands myndigheter skal «...behandle statsborgere fra andre nordiske land på linje med landets egne statsborgere...» (Hovi & Underdal, 2017, s. 129). For grensependlernes vedkommende, bør det være relevant å

opprette eller befeste eksisterende avtaleverk rundt deres velferdsrettigheter for å bevare forutsigbarhet. I og med eksistensen av eget velferdsutvalg i Nordisk Råd, er forutsetningene for dette gode. «Utvalget for velferd i Norden har fokus på den nordiske velferdsmodellen. Vi arbeider med å finne holdbare økonomiske løsninger som også er bærekraftige» (Jensen, 2018).

I sammenheng med samarbeid om problemløsning av spørsmål som berører trygderettigheter for grensependlere, kan en mulig følge av pandemien være at innvånerne i Norden i større grad enn tidligere innser viktigheten av og verdsetter den nordiske velferdsmodellen som er felles, om enn med variasjoner, for de nordiske statene. Denne formodningen kan begrunnes med at denne velferdsmodellen «...gis en stor del av æren for at Norden har kommet seg relativt velberget gjennom krisetider» (Herning, 2018b).

Styreformens betydning for de mellomstatlige forholdene

De ovennevnte forholdene belyser dessuten betydningen av «den liberale freden» for Nordens borgere, i den forstand at de liberale demokratiene – hvis styreformer legges føringer på av felles verdier og prinsipper – søker sammen å identifisere og løse problemer.

Det er nemlig en styrke – også ved selve perspektivet - at de nordiske landene forenes av en felles styreform, nemlig *parlamentarisk* demokrati som har sitt utgangspunkt i folkeviljen. Dette fellestrekket supplerer de historiske, folkelige, språklige og kulturelle båndene mellom de nordiske nasjonene. «At en stat er parlamentarisk, betyr at regjeringen sitter så lenge flertallet i nasjonalforsamlingen tillater» (Nordby, 2018).

I forlengelsen av de ovennevnte poengene kan en potensiell følge av pandemien ha vært at behovet for overnasjonalitet i grensespørsmål har kommet tydelig frem i lyset. Likesom med velferdspolitisk samarbeid, foreligger grunnlaget for dette i og med eksistensen av Nordisk Råd/Ministerråd og Grensehinderrådet. Overnasjonale mekanismer kan måtte behøves for å holde hindrene så få som mulig, og kan dessuten være nødvendig for å løse problemer på en fortsatt effektiv måte.

Koronapandemiens følger for grensesamarbeidet med et realistisk syn

Det grunnleggende forholdet mellom stater

En første negativ følge er at pandemien har satt fokus på at de nordiske statene ikke alltid betrakter grensesamarbeid som formålstjenlig, og at «isolasjon» kan være hensiktsmessig i større grad enn åpne grenser. Her ligger det implisitt at det er de respektive nasjonale regjeringer og fagmyndigheter som avgjør hva som er – i tråd med det realistiske perspektivet – formålstjenlig eller til fordel for den statlige egeninteressen.

Dessuten er det en illustrasjon på hvorledes et multilateralt samarbeid kan bryte sammen eller bli tilsidesatt dersom en stat mener at det er mer å vinne på å tilsidesette det (om enn midlertidig) – skjønt vinningen ikke nødvendigvis er økonomisk, men oppnåelse av beskyttelse av folks helse og liv. I forlengelsen av dette har krisen vist at det er staten som avgjør grensesamarbeidets videre vei, ikke grensekommunenes- og virksomhetenes egne interesser.

I tråd med det merkantilistiske perspektivet har man, især på norsk side, innsett verdien av stengte grenser for næringsvirksomheter i grenseområdene, ettersom det kan tvinge kundene til å handle i sitt eget land og uaktualisere grensepassering om man må i karantene ved hjemreise. I forlengelsen av dette kan man med berettigelse hevde at som følge av svekkede økonomier, har pandemien satt fokus på viktigheten av å prioritere sysselsetting av egne innvånere først. På norsk side kan det trekkes frem at: «I januar foreslo næringskomiteen på Stortinget at regjeringen innen 1. juli skal utarbeide et grensehandelsbarometer som en permanent ordning» (Virke, 2021). Ifølge Virke (2021) er dette nødvendig for å få et overblikk over hvor stor grensehandelen virkelig er.

Ikke-løsning av problemer vedrørende grensehindre har vist seg å bringe med seg fordeler, ettersom det avgir en økonomisk gevinst for nasjonalt næringsliv. I norsk sammenheng har det vist seg at fra 2019 til 2020 har «...staten fått inn seks milliarder kroner mer i avgifter, i all hovedsak på alkohol og tobakk» (Haugan & Røsvik, 2021).

Aktører av betydning ifølge teorien

Statene etterlever multilaterale aktører anbefalinger og råd utelukkende om det er i deres egen interesse. Med «egen interesse» sikter vi til hva en enhetlig statlig aktør betrakter som nettopp det. Foruten hva som angår næringsliv og handel i grenseregioner, er det viktig å påpeke stridighetene rundt grensependleres beskatningsrettslige posisjon. «Ifølge den nordiske skatteavtalen skal en grensependler betale skatt i landet der personen jobber. Men under pandemien har mange pendlere på oppfordring fra arbeidsgiveren jobbet hjemme, noe som innebærer at de skal betale skatt i landet de bor i, for hver dag arbeidet foregår hjemme» (Forsén & Lindqvist, 2020).

Det følgende sitatet vil noen gjerne fremholde som bevis på at de ulike landene er ute etter å «fylle egen lomme», til tross for at situasjonen ikke er ønskelig slik som den er nå: «Dette er andre gang Grensehinderrådet ber finans- og skatteministrene gi unntak for grensependlerne under pandemien. Forrige gang sa den svenske, danske og finske ministeren nei til unntak, men lovet å fortsette dialogen» (Forsén & Lindqvist, 2020).

I og med dets stilling som et uhildet organ, tjener ikke Grensehinderrådet en bestemt stats interesser. «Den realistiske tilnærmingen tilkjenner ikke internasjonale institusjoner noen egen rolle: Internasjonale institusjoner vil bare bestå så lenge (de mektige) statene finner dem formålstjenlige» (Claes et al., 2017, s. 33). Dette illustrerer også en styrke ved realismen som et perspektiv som forfekter det syn at nasjonalstatlige aktører utgjør utgangspunktet for samhandling på den internasjonale scenen.

Styreformens betydning for de mellomstatlige forholdene

En ytterligere konsekvens av pandemien for grensesamarbeidet er at den har illustrert at bruk av militærmakt ikke er et glemt virkemiddel, selv i forholdet mellom liberale demokratier som deler felles verdier og prinsipper i innenrikspolitikken. «'Hard' borders re-emerged and border guards were deployed to stop border crossings» (Nordregio, 2021). Denne dramatiske utviklingen samsvarer godt med hva de som forfekter realismen, mener er naturlig i en verden preget av anarki. Eksempelvis har dette gjeldt for begge sider av riksgrensen mellom Norge og Sverige.

Videre kan det påstås at svekket relevans har bydd på en ytterligere potensiell følge av pandemiens herjinger i Norden, til fordel for samarbeidet i regi av EU/EØS og Schengen. Uforutsigbarhet eller usikkerhet gjelder dessuten grensependleres rettigheter, blant annet økonomiske rettigheter tilknyttet beskjeftigelse og trygdeutbetalinger.

Multilateralisme

Svekket gjensidig tillit mellom nasjonene og deres borgere, som representerer et annet mulig utfall av pandemien, utgjør et dårlig grunnlag for grensesamarbeid. I verste fall kan den svekkede tilliten og økte mistroen svekke – enten det måtte være bilateralt eller multilateralt - grensesamarbeidets legitimitet blant innvånerne. Dette har i sin tur sammenheng med at samarbeidet har vist seg å være skjørt. I forlengelsen av dette er en følge av pandemien at samarbeidet har vist seg å være sårbart for vilkårlighet, i den forstand at forutsigbarhet i grense- og innreiseregler er tilnærmet fraværende med skiftende bestemmelser fra nasjonalt hold.

Ifølge Linde (sitert i Hansen & Sfrintzeris, 2020) har det oppstått en rivalitet mellom folk som til vanlig ikke tenker over at de bor i hvert sitt land. Siden pandemiens start har man opplevd at noen borgere fra andre nordiske land stigmatiseres. I de respektive nordiske landene har befolkningene i høy grad tiltro til at myndighetene har forfulgt den rette politikken til beste for eget land, og derfor har man lett for å «rette pekefingeren mot andre». «...the Swedes trust that *their* government and authorities are doing the right thing, while citizens in the other Nordic countries also trust that *their* governments and authorities are doing the right thing too» (Sefton, 2020).

Herunder har oppblomstring av nynasjonalistiske sentimenters satt de folkelige båndene under press. Ifølge Strang (sitert i Jakobsen, 2020) utgjør de stengte grensene et symptom på nynasjonalisme og avglobalisering, et større fenomen. Dessuten er det slik at ifølge Strang (sitert i Jakobsen, 2020), begynner folk i større grad å betrakte nasjonalstaten som en løsning på alle problemer, og frykter at denne utviklingen vil få alvorlige følger for samarbeidet i Norden på lengre sikt.

De nordiske landenes ulike krisehåndtering («Sverige versus de øvrige») har illustrert eksistensen av vidt ulike verdier, som i sin tur utgjør et svakt grunnlag for å utarbeide og

nå en felles strategi for fremtidig kriseberedskap som rommer åpne grenser som en policy. Engh referert i Jakobsen (2020) mener at med de utfordringene som reiser og grensepasseringer nå byr på, vil man tenke seg om før man anskaffer seg hytte, ansøker arbeid eller begynner på studier andre steder i Norden. På den måten risikerer grensesamarbeidet delvis å miste sin aktualitet.

Grensesamarbeidet mister ytterligere sin aktualitet ved at stengte grenser eller strenge innreiserestriksjoner setter felles steds- og næringsutvikling og naturforvaltning på spill. Slikt samarbeid fordrer nemlig forutsigbare rammer, ettersom slikt grensesamarbeid er av langsiktig karakter. Ettersom tvil, svak tillit og skepsis til andre utgjør grunnlaget for beskrivelsen av det konfliktfylte forholdet i det realistiske perspektivet, vil slik havarering av tillit muligens få negative følger for grenseregionale prosjekter – også de som er opprettet som en del av EUs «Interreg»-prosjekter. «Samarbeidsprosjektene gjennom Interreg lider nå av koronapandemien. Reiselivsnæringen utgjør for eksempel nesten halvparten av økonomien i regionen Trysil-Sälen» (Aalrust, 2021).

Diskusjon

Før koronapandemien arbeidet Grensehinderrådet med såkalte «alminnelige» grensehindre. Under pandemien har dette organet måttet motarbeide grensehindre som har oppstått som følge av de ulike nasjonale løsningene som er blitt implementert for den hensikt å bøte på spredningen av viruset over grensene. «Ved siden av de koronarelaterte forstyrrelsene jobber Grensehinderrådet med sine ordinære grensehindre også i 2021» (Forsén & Lindqvist, 2021).

Alminnelige grensehindre har ikke mistet sin aktualitet. «Dette året har rådet 40 prioriterte grensehindre og seks temaområder. De prioriterte temaområdene er anerkjennelse av yrkeskvalifikasjoner, ulike byggebestemmelser, digitalt samarbeid (digitale verktøy over nordiske grenser), redusert geoblokking av tv-programmer, grenseregional statistikk og transportsamarbeid over grensene» (Forsén & Lindqvist, 2021). Det er rimelig å formode at dette arbeidet også vil bli supplert av oppgaver som tar sikte på fremtidig krisehåndtering, slik at grensesamarbeidet ikke utsettes for et tilsvarende press igjen.

En forskjell som dermed foreligger mellom henholdsvis samarbeidet før og under/etter pandemien, er at krisehåndtering har nådd høyere opp på agendaen enn tidligere. Denne slutningen er berettiget å trekke på grunnlag av det følgende forholdet angående Grensehinderrådets arbeid: «Siden våren 2020 har bortimot 70 koronarelaterte forstyrrelser blitt identifisert, hvorav 33 ikke er løst (situasjonen 3. mars 2021)» (Forsén & Lindqvist, 2021). Dette illustrerer de koronarelaterte forstyrrelsens tyngde i forhold til de alminnelige hindrene, og den betydningen pandemien har hatt for de grensepolitiske relasjonene. Endringen i Grensehinderrådets oppgaveportefølje, er viktig i vurderingen av forskjeller i nordisk samarbeid mellom før og etter pandemiutbruddet.

En viktig illustrasjon på dette på bilateralt nivå er eks. vaksinesamordningen som foreligger mellom Norge og Sverige, og som forestås av den svenske vaksinesamordneren Richard Bergström. Ifølge Bergström (referert i Olsson, Sandberg, Saude & Wergeland, 2021) kan Norge regne med å få levert 1,2-1,5 millioner Pfizer-vaksinedoser i juli. Viktigheten av en slik samordning, med rask flytting av kritiske forsyninger over grensene i krisetider, er blitt synliggjort for fremtiden. Med det kan man øyne at et solid grensesamarbeid også berører åpne grenser for å tilføre hverandre kritisk gods, og ikke kun forutsigbarhet for dem som jevnlig krysser grensen for arbeid, utdanning osv. At betydningen av grensene vektlegges i kriesamarbeid, er ikke noe man skal se bort fra.

En ytterligere forskjell er nemlig den bakgrunnen, de mellomfolkelige båndene, som det grensepolitiske samarbeidet finner sted mot. Det er nemlig slik at pandemien «...kan rokke ved selve grunnlaget for samarbeid, nemlig tilliten mellom befolkningene» (Aalrust, 2021). Legitimiteten i samarbeidet fordrer tillit. Dette er spesielt viktig ettersom samarbeidet forestås av politiske ledere som er valgt av de respektive lands befolkninger.

«...passport controls introduced during the migration crisis in 2015 showed a first sign of weakened Nordic cooperation» (Finnsson, 2020). Dette viser at problemet ikke utelukkende er pandemibegrenset, men snarere at sårbarheten allerede forelå. Nærmere bestemt har det allerede vist at samarbeidet er sårbart i møte med større kriesituasjoner. Harmonisering av nasjonale regelverk er en forutsetning for et sterkt nordisk samarbeid i møte med kriser. «En samnordisk satsing på beredskap vil være en måte å forebygge kommende kriser på, og vil legge til rette for kontinuerlig informasjonsutveksling mellom landene» (Gestrin, 2021a).

Med hensyn til migrasjonskrisens påvirkning på grensesamarbeidet, og ettersom de nordiske landene er en del av Schengen- og EØS-området, vil vurderinger av forskjeller i samarbeidet før og etter pandemien måtte sees i sammenheng med utviklingen på den europeiske arenaen. Med andre ord innebærer dette at det svekkede samarbeidet i lys av migrasjonskrisen og pandemien, illustrerer betydningen europeisk samarbeid har for de nordiske landene.

At utviklingen i Europa er blitt viktigere enn før for det nordiske samarbeidet, kan man også få inntrykk av om man tar responsen til forslaget til nordisk covid-19-passet i betraktning. «Statsministrene var forsiktig positive til ideen om et nordisk covid-19-pass...» (Rosenberg, 2020). Her er det de delte synspunktene som er vesentlig interessante. «Både Sanna Marin, statsminister i Finland, og Katrín Jakobsdóttir, statsminister på Island, var positive til ideen» (Rosenberg, 2020). Derimot befant Mette Frederiksen seg - den danske statsministeren - på defensiven. Frederiksen (siteret i Rosenberg, 2020) ønsket ikke en slik løsning mens Europa stod midt i pandemiens andre smittebølge.

Pandemien kan dermed skape grobunn for fortsatt delte meninger på veien videre for grensesamarbeidet. At mindre harmoni kjennetegner grensesamarbeidet med hensyn til oppslutning om forslag, illustreres også av det tidligere oppførte sitatet om det betydelige antallet koronarelaterte forstyrrelser som Grensehinderrådet beskjeftiger seg med.

Konklusjon

I denne avsluttende delen av oppgaven samler jeg trådene fra det jeg har redegjort for og diskutert i oppgaven. Oppgavens hovedproblemstilling var som følger: Hvilke konsekvenser har koronapandemien fått for det nordiske grensepolitiske samarbeidet? Etter å ha presentert noen generelle fremstillinger av det nordiske samarbeidet, har jeg redegjort for de to klassiske teoriene om internasjonal politikk, nemlig liberalisme og merkantilisme/realisme. Videre er oppgavens kvalitative tilnærming blitt grundig redegjort for i metodekapittelet.

I det empiriske avsnittet gis leseren et innblikk i det nordiske samarbeidet på et generelt grunnlag som en kontekst for analysen. Her gis det generelle opplysninger, en presentasjon av Nordisk Råd og Ministerråd, redegjøring for ulike sikkerhetspolitiske tilknytninger og det påpekes at nordisk samarbeid mangler overnasjonalitet samt at det taper terreng til fordel for EU-samarbeidet. Dessuten presenteres Visjon 2030 som ble vedtatt for samarbeidet i Norden i 2019.

Med utgangspunkt i analyseskjemaet – som er tuftet på de to klassiske perspektivene - har jeg analysert den presenterte problemstillingen fra to sider. Med et liberalt syn, har jeg vist at kriseberedskap i nordisk grensepolitisk samarbeid er blitt tillagt større tyngde og illustrert hvilken betydning multilateralisme og multilaterale aktører, især Grensehinderrådet, har for relasjonene mellom de nordiske landene på det grensepolitiske feltet. Likeledes har jeg fremvist den gjensidige avhengigheten som foreligger mellom de nordiske statene, samt betydningen av det velferdspolitiske samarbeidet som berører grensependleres rettigheter.

Fra et merkantilistisk-realistisk perspektiv, derimot, har oppgaven belyst hvorledes staters egeninteresser kan være motstridende, og nemlig at nasjonalstatlige aktører utgjør utgangspunktet for samhandling på den internasjonale arenaen under koronapandemiens utbrudd i Norden – spesielt i og med deres uenigheter omkring aktuelle grensepolitiske spørsmål. Antitetisk har dette innebåret at multilaterale aktører har noenlunde havnet i skyggen. Videre har det blitt illustrert ved hjelp av dette perspektivet at felles styreform ikke har bøtt på stridighetene og at stater har gått så langt som å utplassere soldater ved grensestengninger.

Omsider har jeg diskutert det grensepolitiske samarbeidet i Norden i form av å sammenligne samarbeidet før med etter det pandemiske utbruddet. I diskusjonsdelen har jeg vært opptatt av å forklare at samarbeidet er blitt kjennetegnet av et større fokus på og tyngde av forstyrrelser forårsaket av pandemien, at utviklingen videre i grensesamarbeidet på europeisk nivå har fått en større påvirkningskraft enn tidligere og at samarbeidet i dag finner sted mellom stater hvis tillit til hverandre er muligens blitt rokket ved i stor grad som følge av ulike tilnærminger til å motarbeide virusspredningen («Sverige versus de øvrige»). Som allerede påpekt i innledningen, er ikke pandemikrisen over. Det gjenstår

derfor å se hvorledes relasjonene utvikler seg videre i etterkant av innlevering av denne oppgaven.

Litteraturliste

- Bretthauer, M., Graver, H. P., Helsingen, L. M., Kalager, M. & Løberg, M. (2021, 13. april). Innlegg: Et byråkratisk maktkupp i koronahåndteringen. *Dagens Næringsliv*. Hentet fra:
<https://www.dn.no/innlegg/koronaviruset/koronakommisjonen/smittevern/innlegg-et-byrakratisk-maktkupp-i-koronahandteringen/2-1-994555>
- Claes, D. H., Hveem, H. & Tranøy, B. S. (2017). *Internasjonal politisk økonomi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Doksheim, M. (2020, 26. august). Hva er den nordiske modellen? Hentet fra:
<https://www.civita.no/politisk-ordbok/hva-er-den-nordiske-modellen>
- Doyle, M. W. (2016). Liberalism and foreign policy. I T. Dunne, A. Hadfield & S. Smith (Red.), *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases* (3. utg., s. 54-78). Oxford: Oxford University Press.
- Finnsson, P. T. (2020, 17. november). Stronger cross-border cooperation after the pandemic. Hentet fra: <https://nordregio.org/stronger-cross-border-cooperation-after-the-pandemic/>
- Forsén, S. & Lindqvist, M. (2021, 3. mars). Korona gir Grensehinderrådet ekstra jobb også i 2021. Hentet fra: <https://www.norden.org/no/news/korona-gir-grensehinderradet-ekstra-jobb-ogsaa-i-2021>
- Forsén, S. & Lindqvist, M. (2020, 3. desember). Grensehinderrådet: Gi unntak fra skatteregler for grensependlere. Hentet fra:
<https://www.norden.org/no/news/grensehinderradet-gi-unntak-fra-skatteregler-grensependlere>
- Gestrin, M. (2021a, 13. april). Norden må lære av feilene fra pandemiperioden. Hentet fra:
<https://www.norden.org/no/nyhet/norden-ma-laere-av-feilene-fra-pandemiperioden>

- Gestrin, M. (2021b, 11. februar). Kan krisesamarbeidet i Norden bli bedre? Hentet fra:
<https://www.norden.org/no/news/kan-krisesamarbeidet-i-norden-bli-bedre>
- Gestrin, M. (2020, 13. mai). Om formannskapet i Nordisk ministerråd. Hentet fra:
<https://www.norden.org/no/information/om-formannskapet-i-nordisk-ministerrad>
- Gestrin, M. (2019, 20. august). Vår visjon 2030. Hentet fra:
<https://www.norden.org/no/deklarasjon/var-visjon-2030>
- Halvorsen, K. (2008). *Å forske på samfunnet: En innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg.). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Hansen, J. S. & Sfrintzeris, Y. (2020, 14. juni). Sveriges utenriksminister: Urolig for stengte grenser i Norden. *Verdens Gang*. Hentet fra:
<https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/2GQy04/sveriges-utenriksminister-urolig-for-stengte-grenser-i-norden>
- Haugan, B. & Røsvik, E. (2021, 15. mars). Staten tjente seks milliarder på coronastengte grenser. *E24*. Hentet fra: <https://e24.no/norsk-oekonomi/i/KyWwRG/staten-tjente-seks-milliarder-paa-coronastengte-grenser>
- Helsingforsavtalen. (1962). Samarbeidsavtale mellom Norge, Danmark, Finland, Island og Sverige (LOV-1962-03-23-2). Hentet fra:
https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1962-03-23-2#KAPITTEL_2
- Herning, L. (2018a, 9. september). Det offisielle nordiske samarbeidet. Hentet fra:
<https://www.norden.org/no/information/det-offisielle-nordiske-samarbeidet>
- Herning, L. (2018b, 25. juni). Næringsliv og økonomi. Hentet fra:
<https://www.norden.org/no/information/naeringsliv-og-okonomi>
- Hovi, J. & Underdal, A. (2017). *Internasjonalt samarbeid og internasjonal organisasjon* (4. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

- Jakobsen, S. E. (2020, 29. november). Kommer vi til å bli like gode venner med Sverige igjen? *Forskning.no*. Hentet fra:
<https://forskning.no/politikk/kommer-vi-til-a-bli-like-gode-venner-med-sverige-igjen/1777122?fbclid=IwAR3vIMlxLcT11FN1E9xOqcDDCIWqLjLIHIWGIL42zQwUktOqaGyHkvDiuE>
- Jarslett, Y. (2019, 8. mai). Islands forsvar. I *Store norske leksikon*. Hentet 24. april fra:
https://snl.no/Islands_forsvar
- Jensen, L. K. (2018, 8. oktober). Om utvalget for velferd i Norden. Hentet fra:
<https://www.norden.org/no/information/om-utvalget-velferd-i-norden>
- Lundbo, S. (2018, 27. august). Nordisk passunion. I *Store norske leksikon*. Hentet 26. mars fra: https://snl.no/Nordisk_passunion
- Migrationsverket. (2018, 17. april). Ansökan om svenskt medborgarskap för medborgare i Danmark, Finland, Island och Norge. Hentet fra:
<https://www.migrationsverket.se/Privatpersoner/Bli-svensk-medborgare/Nordisk-medborgare/Ansokan.html>
- Nisted, I. M. & Sundbye, L. M. T. (2017, 11. oktober). Primære og sekundære datakilder. Hentet fra:
<https://ndla.no/nb/subject:7/topic:1:183191/topic:1:105795/resource:1:93370?filters=urn:filter:433559e2-5bf4-4ba1-a592-24fa4057ec01>
- Nordby, T. (2018, 1. februar). Parlamentarisme. I *Store norske leksikon*. Hentet 22. februar fra: <https://snl.no/parlamentarisme>
- Nordisk samarbeid. (2018, 8. oktober). Om utvalget for vekst og utvikling i Norden. Hentet fra: <https://www.norden.org/no/information/om-utvalget-vekst-og-utvikling-i-norden>

Nordregio. (2021, 15. mars). Why is Nordic co-operation struggling during the pandemic?

Hentet fra: <https://nordregio.org/why-is-nordic-co-operation-struggling-during-the-pandemic/>

Olsson, S. V., Sandberg, H., Saude, K. A. & Wergeland, P. (2021, 23. april). Gladnyhet:

Norge får dobbelt så mange vaksinedoser som ventet i juli. *NRK*. Hentet fra:

https://www.nrk.no/norge/vaksinekoordinator_-norge-far-dobbelt-sa-mange-doser-som-ventet-i-juli-1.15458033

Regjeringen. (2020, 11. mars). Ny visjon for nordisk samarbeid. Hentet fra:

https://www.regjeringen.no/no/tema/europapolitikk/nordisk_visjon/id2693236/

Regjeringen. (2018, 15. januar). Ny rapport: Kartlegging av handelshindringer mellom

Norge og de nordiske landene. Hentet fra:

https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/kartlegging_hindringer/id2585587/

Regjeringen. (2013, 25. oktober). Nordisk samarbeidsminister i Norge. Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/no/om-regjeringa/tidligere-regjeringer-og-historie/historiske-artikler/nordisk-samarbeidsminister-1971-/id426180/>

Rosenberg, A. (2020, 27. oktober). «Vi vil hindre viruset, ikke menneskene». Hentet fra:

<https://www.norden.org/no/nyhet/vi-vil-hindre-viruset-ikke-menneskene?fbclid=IwAR275boOT4pX8vnbSSTSJ9JfHpxkhwDDcblRtz7Z6lWMUnkMIGmDV3M0s1k>

Sefton, T. (2020, 11. november). Tensions in Nordic Cooperation [Blogginnlegg]. Hentet

fra: https://blogs.prio.org/2020/11/tensions-in-nordic-cooperation/?fbclid=IwAR3Li5qQ3trNeEy628SbGNrdxnR_x5LaosLLxIQTY56dB53NEx3S7PncYEs

Skarvøy, L. J. (2020, 10. desember). Slakter Høie etter SMS-er: - Prioriterte åpenbart ikke

smittevern. *TV2 Nyheter*. Hentet fra: <https://www.tv2.no/a/11828800/>

Statsborgerloven. (2006). Lov om norsk statsborgerskap (LOV-2005-06-10-51). Hentet fra: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-10-51#KAPITTEL_4

Stie, A. E. & Trondal, J. (2020). Introducing the Study of Nordic Cooperation. *Politics and governance*, 8(4), 1-10. Hentet fra: <https://www.cogitatiopress.com/politicsandgovernance/article/view/3726/3726>

Thorsen, D. E. (2021, 25. februar). Sivilsamfunn. I *Store norske leksikon*. Hentet 6. mai fra: <https://snl.no/sivilsamfunn>

Tiedemann, J. (2018, 27. juni). Om Nordisk råds utvalg. Hentet fra: <https://www.norden.org/no/information/om-nordisk-rads-utvalg>

Virke. (2021, 25. februar). Virke: - Norsk økonomi trenger treffsikre grensehandels-tiltak. Hentet fra: <https://kommunikasjon.ntb.no/pressemelding/virke-norsk-okonomi-trenger-treffsikre-grensehandels-tiltak?publisherId=13569120&releaseId=17902031>

Werner, K. (2020, 11. desember). Nato-døra på gløtt. *Dagsavisen*. Hentet fra: <https://www.dagsavisen.no/debatt/kommentar/2020/12/11/nato-dora-pa-glott/>

Aalrust, M. S. (2021, 22. mars). – Vi må slutte å se på svenskegrensen som en billig handledisk. *Forskning.no*. Hentet fra: <https://forskning.no/land-og-regioner-naeringsliv-partner/vi-ma-slutte-a-se-pa-svenskegrensen-som-en-billig-handledisk/1827254>